

Aryk Buka

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 января, 2025
Aryk Buka TARYHY ŞAHSYÝETLER -13:

► ARYK BUKA

Aryk Buka (ýa-da Aryk Böke) taryhda kim bolupdyr? «Direliş. Ärtogrul» teleserialynda ady geçen Aryk Buka taryhda hakykatdanam ýaşap geçen şahsmy? Ol näme sebäpli dogany Kubilaý hanyň garşysyna gidipdir?

Ady agzalan teleserialda Aryk Bukanyň obrazyny türk aktýory Emre Erçil janlandyrýar.

■ Aryk Buka kim bolupdyr?

Taryhy çeşmeler Aryk Bukanyň Çingiz hanyň agtygy, Tuly hanyňam ogludygyny habar berýär. Onuň Kubilaý we Hulagu atly iki dogany bolupdyr.

Aryk Bukanyň dogany Hulagu han mongollaryň iň ganojak serkerdeleriniň biridir. Ol 200 müňden gowrak musulmanyň ganyny döküpdir. Şol bir wagtyň özünde ol taryhyň ilkinji terroristbaşysy Hasan Sabbahyň ýeňilmez hasap edilen assasinleriniň (haşhaşylar) oturýan Alamut galasyny-da ýer bilen ýegsan etmegiň hötdesinden gelipdir.

Aryk Bukanyň beýleki dogany Kubilaý handyr. Kubilaý Hytaýy basyp alan hökümdardyr. Şeýle-de bolsa, ol hytaý intrigalarynyň ýesirine öwrülip, doly diýen ýaly hytaýlylaşypdyr. Şonuň üçinem kän wagt geçmänkä onuň Aryk Buka bilen arasy açylypdyr.

1251-nji ýylda merkezi mongol tagtyna saýlanan Möňke han Kubilaýy Gündogar ýurtlaryny basyp almaga ugradypdyr. Gündogar ýurtlaryny birujundan basyp alan Kubilaý ahyrynda Hytaýy-da doly basyp alypdyr.

Kubilaý ýörişde wagty 1259-njy ýylyň 11-nji awgustynda Möňke hanyň ölendigi baradaky habary alýar. Ýöne ol basybalyjykly ýörişine dowam edip, gabaw astyna alynan Uhan şäherini doly

eýelemäge çalyşýar. Edil şol wagtam imperatoryň ölüminden peýdalanmak islän Aryk Buka boş galan tagty eýelemekçi bolýar. Hulagu hanyňam, Kubilaý hanyňam ýörişdeligi Aryk Buka üçin şeýle amatly pursaty döredipdi.

Kubilaý han dessine Song nesilşalygy bilen ýaraşyk şertnamasyny baglaşyp ýüzüni Mongoliýa öwürýär. 1260-njy ýylda Kubilaýam, Aryk Buka hem özleriniň hanlygyny yglan edýär. Bu ýagdaý üç ýyla çenli şeýle dowam edipdir.

Iki doganyň arasyndaky çekişme ýurdy içki gapma-garşylyga getiripdir. Kubilaý uzak wagtlap Hytaýda bolandygy üçin hytaýly begzadalar ony goldapdyr. Aryk Bukanyň tarapyny bolsa milli ýörelgä üns berýän mongol han-begleri tutupdyr. Gapma-garşylyk ýene üç ýyllap dowam edipdir. Tagt ugrundaky göreşden Kubilaý ýeňiji bolup çykypdyr. Üç ýyla golaý wagtdan soň Aryk Buka aradan çykýar. Mundan soň Kubilaý hanyň otuz dört ýyla çeken hökümdarlyk döwri başlapdyr. Ol basyp alan ýurtlarynyň çäginde Deşti-Gypjakdan Eýrana, Çagataý illerinden Almalyga, demirgazykda Polşa çenli giňeldipdir.

@ Kitapçylar. Taryhy şahslar